

կային, որ դուք ըստ լի-ֆենի կրնային ծախտել. և ու-
րիշ ճամբով իռալանտա լի-ֆենի տանիլը ծանր յան-
ցանք էք. այս յանցանքով ըստնուողը սաստիկ պա-
տիժ կը կրէք: Հիմա որ այս առուտուրս աղատ է
ինկիլթէռուայի մէջ, անսանկ մարդիկ որ մինչեւ հի-
մա լի-ֆենի առած ծախտած չունեին, Պիրմինկէմ
քաղաքէն շատ լի-ֆենի ծախտու կ'առնեն:

„ Ձի՞-ֆէնի ուղղղները Խոլանտայի միայն մէկ կամ
երկու կողմէն չեն . թէ հարաւային և թէ հիւսի-
սային գաւառներէն ամէն աեղերէն ալ կ'ուղլի կոր .
և աւելի ուղղածները՝ որսորդի գործածելքներն
են . գիներն ալ վար կուտան . բայց աղէկ Ա-ֆէնի
ուղղներ ալ կան . մանաւանդ՝ ագարակ բռնողներ,
և ասոնց կամ ագարակի տէր եղող հարուստնե-
րուն սպասաւորները :

ԳԱՂՎԱԼ : Երբեմն կենդանի մարդիկ մեռած
կարծելով կը թաղվի՞ն : Կառ առաջը առնելու զելով
ֆրանսացի տէրութիւնը՝ Փարիզու Ո՞ն ժառանգա
ված գերեզմաննեցին մօտ մէկ սրահ մը շինել տր-
վաւ , Ֆունդերու պահ անունով : Ոչի մեռել մը գե-
րեզման տանին նէ՝ քսան և վեց ժամ հօն պիտի մը-
նայ , և անկէց ետքը պիտի թաղվի : Վարդետ ըը-
ժիշկներ և իմաստուն բնագէտներ և բնալցծներ
ալ պիտի գտնուին հօն , այն մեռելին մորմինը քըն-
նելու համար :

ԲՕՐԹՈՒԿԱԼ: Հայուստան լրագրոցո միջոցաւը մէկ երկու անգամ հրատարակուեցաւ այս տէրութեանն մէջ եղած խռովութիւնը։ Այս տէրութեանն վրայօք եղած նոր լուրերը՝ տաճկականն իտի վկայութիւնն առնելով ասանկ կը համառուեմ։

“ Կը եք չորս ամիսէ ՚ի վեր Շօրթունկալի տէրութեան մէջ ելած խռովութեանը առաջը չի կրնաւալ առնութիւն, տէրութեան զօրբերը քանի մը տեղ ապատամբներուն փայ յաղթութիւն ընելէն զատքանի մը գաւառներուն կրակներէն ապատամբներուն կուսակից եղաղներն ալ հիմա զղջալավ տէրութեան կողմը դառնալ մաքերնին գրեթ են . ասով յօյ մը կոյ որ քիչ ատենէն բոլոր խռովութիւնը կը վերնայ : Որովհետեւ տէրութեան թշնամիներն ալ հիմա երկու կողմ բաժնուած են, մէկ կողմը տօն Վիքէլին կուսակից է . որ իրեն բռնաւոր բրնութեանը և անխոնհեմ կառավարութեանը համար թագաւորական աթոռէն զրկուած էր . ասոնք նոր երկագաւակութեան պատճառ մը եղան . միանդամայն թագաւորական զօրաց դէմ ալ կը պատերազմ մին միւս ապատամբներուն դէմ ալ : Ուստի ապրուտամբներուն զօրաց սպարապետը Տաս Ենդաս՝ խռովութիւնը դադերեցնել և խաղաղութիւնը հաստատել ուղելով թագաւորական զօրաց սպարապետ Ապատանհա գքսին գիր գրած է :

„ Այս միջացիս մէկ նոր կողմ մըն ալ եւլու : Ուստի առաջիկան զօրքը ապատամբներուն գէմյաղթութիւններ լնելով՝ ապատամբներուն գլխաւոր քաղաքը (Օքորդօ) ծովալ ցամաքով պաշարեցին : Հայոց լսելով որ տօն Վիքէլը մօտ օրերը հօրթմաւ կալի երկիրը պիտի մնանէ, երկու տեսակ թշնամիի հետ մէկէն կրուելը աչքերնին չի կարեց . սրտերնին վախումուա : Ի իզգօնայի մէջ ալքանի մը հոգի որպէս թէ ամեն բաննին միշին ճանապարհը գտնելու մաօք խորհեցան որ հօրթուկալի հիմակուան թագուհին աթոռէն վար առնեն, և անոր տեղը անոր տղան նըստեցըննեն, որ հաղիւ տան տարուան կայ ։ :

Եսիկայ խաղաղութիւն ընելու մոքալ խռովութիւնը և իրենց ուրախութիւնը յայտնեցին . որ կայսրը ասանկ մէծ վտանգէ մը ազատուերէ . և անանկ հանդէսով քաջարը խօժեցին .

ԳԵՐՄԱՆԻԱ : Գերմանական գաշնակցութեան
շեսոէ Հօմալուրկ իշխանութեան | անտկուտը
Ֆիլիպ. (Կուռսու Ֆրեժիք՝ դեկտեմբեր 16 ին մե-
ռաւ . և անոր իշխանութեանը յաջորդ եղաւ անոր
տղան կուսդաւ :

ՍԱՌՏԵՆԵԱ: Ճ'ԵՆՈՎԱՅԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԱԳ ԸՆ-
ԿԵՐՈՒԹԵԿԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿԱԾ ԱՊԼԵՐԱՎԱԳՐԻՆ ԽՆԴԻՐԸ ԸՆ-
ԳՈՎԱՆԵԼՈՎ ԱՎԱՏԵՆԵԱՅԻ ՎԵՀԱՓԱՌ ԹՎԱԳԱԼՈՐԸ
ՆՍՅԵՄՔԵՐ 28 ԽՆ ՀՐԱՎԱՐՈՒԹԱԿ մը ՀՐԱՎԱՐՈՒԹԱԿԵԼՈՎ ՀԸ-
ՐԱՄԱՆ ԸՐԱՎ ՈՐ Ճ'ԵՆՈՎԱՅԻ մէջ ԵՐԿՈւ հատ հասա-
ՐԱԿԱԿ ԳՎԱՐԱՍՈՎՆ ալ բայցին . մէկուն մէջ ար-
ուեսաններու յարմարելու բնալուծութիւն (քիմիքա)
և մէկալին մէջ նոյնպէս արուեսաններու յարմարե-
լու մէքենականութիւն դաս տրուի . և գասատու-
ներուն ամառկանին , և պէտք եղած գործիքները
առնելու հարկաւոր ստակիներուն ալ մայր դրամ
յատկացուց : Եւ յս ԵՐԿՈւ գվարատանս տեսչութիւ-
նը վաճառականաց ընկերութեան խորհրդարանին

յանձնուած պիտի ըլլայ , և տէրութեան ներքին
գործոց վերատեսուչ նախարարին յատկացիալ գոր-
ծերուն կարգը պիտի մտնէ : Ա արժապետները թա-
գաւորը պիտի որոշչէ ներքին գործոց վերատեսուչ
նախարարին առաջարկութեամբը :

ՏԴԱԼԻԱ: Հովհանյու կառավարութեան եր-
կիրներուն արեւմտեան ծովեղերքի երկիրները մեծ
փոթորիկ եղաւ : Հովհն սաստիկութենէն տաճն և
երկու հատ գեղի տուն վլաւ , և շատ մարդիկ ա-
սոնց աւերակներուն տակը մնացին : Գրեթէ ամեն
օր ծովուն ալիքը խորտակած նաւու կտորվանք կը
բերին և ցամաքը կը ձգեն :

ԱՎԿԱԾՆԴՅԱՆ : Եւսդրիայէն եկած լուրերը
Չինու ճամբարի հասած են, և մինչեւ օգոստոս ե-
ղածները կը պատմեն: Միանէյ քաղաքը նոր լուրեր
հասած էին այն տաենը՝ Դափդիէն: որուն բնակիչ-
ները Ֆուանարդներու գէմ շատ նեղացած են, թէ-
պէտ տաեն մը կոյ որ՝ յացնի թշնամնւթիւն մը
ընելու չեն համարձակիր: միայն իրենց սրտէն կ'ո-
խան:

Նոր զէլանտացի բնակիչներն ու՝ | ահուղ ըս-
ված ձմերոցին Վնդգլացի զօքքը իրարու հետ պա-
տերազմեցան : Խնկիլիզները՝ հազիւ թէ յիսուն հո-
գի կ'ելլէին : Վ եց ժամու չափ տեւեց կրիւը . նոր
զէլանտացիները յաղթուեցան և փախան . բայց Վն-
կիլիզներէն վեց հոգի մեռան . չորս հոգի ալգէշ
զարնուեցան , որ մեռնելէ չեն կինար ազատիլ .
Ոէլանտացիներէն մեռնող չեղաւ :

Ուէկ աներկիւղ ճանապարհորդ մը յանձն առած
էր նոր Հոլանտայի ցամաքը ճանապարհորդութիւն
մը ընելու . և ճամբայ ալ ելսծ էր . նոր Հոլան-
տայի օրագիրը յատուկ կ'ըսէտ առոր համար թէտ տա-
կաւին լուր մը առած չեմք թէտ ուր է և ուր գլ-
նաց . թէտէտ յոյս ունիմք որ ասոր այս պիտանի
Ճանապարհորդութիւն կը յաջաղի . ինչու որ Պ . Լ է-
շառին ըրած ճանապարհորդութիւն ալ յաջողեցաւ :

ՈՒՏՍԱՍԱՆ : Պերմանական օրագիւներէն
առնելով տաճկական Շերտէի հայտնի օրագիրը հե-
տու առաջ կատարել է :

“ Ե՞ցածները Ուուսաց վեհափառ կայսրը Ուուսառանի և Ծրուսիայի ասհմանակից տեղերը պըտըտելն իբէն գիշեր մը այն տեղէն վաղող Նիէմէն ըստաւծ գետին վրայէն անցնել ուղելով, որովհետեւ յիշեալ գետը թէպէտ սաւած էր, բայց անցնելը տակաւին վտանգաւոր էր, ուստի կայսեր նըստած ֆայթօնին ձիերը հանեցին. և անիւները սառին վրայէն չի սահելու համար գետին վրայ տախունեւ եւունաս ան. ի ֆայթօնին ռասնի և հինգ հո

տակներ երկնցուցին . և ֆայլօնին քսան և հրճգ հոգ գիրի չափ մարդ Ծվելով քաշելն իբէն սառը կոտրեցաւ . և ֆայլօնը ջուրին մէջը ինկաւ : Կայն հետայն կայսէր հետը գտնուող Պ . Օւլժը ինքրզինք ֆայլօնն գուրս նետելով իր անձը աղասիելու նայեցաւ . և կայսրը ֆայլօնին մէջ մնալով շատ նեղութիւն քաշեց ալ նէ՝ գետին եղերը մօտ ըլլալուն համար ինկած տեղը շատ խորունկ չէր . ուստի ֆայլօնն ալ բոլորովին ջուրին մէջը ընկղմած չէր : Ըստ մը քանի մը հսդի կայսրը գուրս հանեցին . Վար վախտ ըէն կայսրը ասսնց ամէն մէկուն առատ ընծայներ տալէն զատ՝ պատիւնին և աստիճաննին ալ մէծ ցուց . և անկէց ելլելով երբ որ իրեն արքսցանիստ Պետրբուրգ քաղաքը գնաց , աշխատեան մէծամէծները այս արկածս լած ըլլալով՝ դէմն ելան , և իրենց ուրախութիւնը յայտնեցին . որ կայսրը ասսնկ մէծ վտանգէ մը աղասուերէ . և անանկ հանդէսով քաղաքը խօթեցին .

ΕΘΝΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

— Արմաշ վանքին միտքան չնորհաղարդ Յուլէկի
վարդապետը այս գիրս կը գրէ մեզի :

“ | ինելով իմ ՚ի սահմանս Նրկից Դիւթանից
պաշտօնիւ տարեկան քարոզութեան՝ դէպք եղեւ
ինձ ընթեռնոււ զլրագիրն ձեր հայաստան անուն,
թիւ, 26. յորում գրեալ էր թէ, — Ըատ կը փա-
փաքիմք Արմաչու վանքին դպրաստանը վրայ ալ ա-
սանի պատուական տեղեկութիւններ ունենալ և
մեր լրագրայս ընթերցողացը հաղորդել — : Այն ինչ
տեսի զայս՝ արծարծեցաւ յիս արդարեւ ոգի ինչ
ազգասիրութեան տալ ինչ ինչ տեղեկութիւն ըզ
դպրաստանէն զայնմանէ . որավշետեւ ծանուցեալ
զիմս անհրաժեշտ պարտաւորութիւն աւելի քան
զերկուս ամս անձանձիր աշխատութեամք յամե-
նայն յանձնէ հսկէի ՚ի վերայ յառաջադիմութեան
նայն դպրատան ՚ի պայծառութիւն նորին վանից և
բոլոր միաբանութեան, և ՚ի միսիթարութիւն ազ-
գիս արամեան, ծանրաբեռնեալ պաշտօնիւ փոխա-
նորդութեան նցն իսկ վանուց և վիճակին :

“ կ հա 24 մանկունք ըստ մեծի մասին որքը և
անոնէրունչք ժողովեալք ՚ի գիւղը ից վիճակին կան
՚ի դպրոցի անդ առանց վարձուց ընդ պաշտպանու-
թեամբ միոյ վերակացու վորդապետի . զի ամե-
նայն պէտք կարեաց նոցա յարդեանց վանից և բա-
րեխնամ առաջնորդ Արքազան Հօր հոգացեալ լի-
նին . և զցայդ և զցերեկ մաալով անդ ձրիապէս ու-
սանին զհարկաւոր գիսութիւնն . զի ունին վարժա-
պետու երկուու . մին հայկաբաննութեան , և միւնն
իտալական և գալլիական . լեզուաց : Եօմն յաշա-
կերտելոց անտի ուսեալ են զբերականութիւն , ըզ
քրիստոնէական վարդապետութիւն , զհասարակ
թուաբաննութիւն , զժամանակադրութիւն , զհո-
գեւոր երաժշտութիւն , զքարոյականնութիւն և ըզ
բանաստեղծութիւն , և ունին բաւական հմտու-
թիւն Կոսուածաշունչ գրոց և հայրենի և արտա-
քին պատմութեանց . գիտեն և զիտալական լեզուն ,
և համարձակ թարգմանութիւնն առնեն . և այժմ
ուսանին զարհետոն ճարտասաննութեան : Եւ մնա-
ցեալ երկրորդ դասն տակաւին ՚ի տիս տհաս հա-
սակի դեգերին . ՚ի շարամանութիւնն բանից . և շա-
րադրեն իսկ ըստ քերականական անխոտոր կանոնի ,
և ունին տեղեկութիւն հին և նոր կտակարանաց և
ազգային պատմուեց և սկզբանց ժամանակադրուեն և
քրիստոնէական վարդապետութեն և քաղաքականու-
թեան . և սոքա են , սրբ զգ աղջիկան ուսմամբը
թարթափին և են թերի , և չկարեն տակաւին աղաու
թարգմանել . և օր լսու օրէ կրթին խօսիլ առ միմ-
եանս գալլիական լեզուաւ :

“ Ուշ ժամ միայն ընթեռնուն յաւուրն . և ՚ի
չըստ մնացեալ ժամս աւուրն հոգեւորական պաշտա-
մունք յեկեղեցոց , և ձաշ նոցա ՚ի սեղանատան , և
պէտք խալսւց և զբօսանաց նոցա կատարին : Եւ
յամենացն եօթնեկի՝ միայն երկուս աւուրս , և ՚ի
տօթագին աւուրս օգոստաս ամսոյ՝ աղատ են ՚ի
դասառութենէ , բայց ոչ յընթերցմանց : Եւ յա-
մենացն երեկոյի ունկնդիր լինին բարոյական քարո-
զութեան վերակացու վարդապետին . որ միշտ կըր-
թէ զնոսա հայրաքար և խրատէ և խնամէ իբրեւ-
ղորդիս . որ և քննէ զդասս և ղընթերցմունս նոցա-
միանդամ ՚ի շաբաթովն : Եւ յառաջին օրն ամենայն
ամսոց անխափան քննէ զնոսա փոխանորդն վանից՝
որ ընդհանուր կառավարիչն է նոյն դպրատան . և
՚ի վեց ամիսն միանդամ բարեխրատ առաջնորդ սրբ-
բազմն հայրն և Հոգաբարձու իշխանք միտքանու-
թեամբ յայց ելեալ քննէն զյառաջադիմութիւնս
նոցա անշառապէս . և յառաջացելց մանկանց շ-
նորհին մրցանակք յառաջադիմութեան կամ պար-
գեւք փառաւոր կազմեալ գիրք : Եւ զայլն ամե-
նան կառեց ու ու ենթնեն նմասասիրեց :

նայն կորեք դուք ինքնին խմաստամիրն է։
“Եթէ այսու եղանակաւ յարատեւեսցէ գործը այս, մեծայցս եմք, զի պտուղք աղքատիկի մանեկանց անտերունց դպրոցի մերում ունին խրախուսել զաղգասէր սգիս ՚ի ձրիապէս հաստատութիւն փոքու մամլց միով տաղագրութեան ՚ի խորշ անդ հրաշափառ ուխտիս մերում ՚ի պայծառութիւն աղդիս և ՚ի միոիթարութիւն աշխատասէր միաբանութեան։”

1847. Յ-ՆՀԱՐ 20
Դ ԱԼԵՔԾՈՅ ԳԻՒՆ.

Այս նամակս մեզի մեծ ուրախութեան պատճութեան համար՝ ամբողջ օրինակեցինք . որուն հետեւ կարգադրութիւններն ողընդարձակ և մանրամասնաբար գրուած ըլլալով՝ վանքերու մէջ հաստատուած և հաստատուելու դպրատուններն ալ կրնան այս ստորագրութենէս օգուտ քաղել : Եւ դպրատան բարեջան և աշխատասէր աշակերտներն ալ կը քաջալերեմք որ ուսմունքնին շարունակեն . և թէ որ իտալականէ կամգազզերէնէ բան մը թարգմանելու և մեզի խրկելու ըլլան նէ՝ այս լրագրու-

թեանս միջոցաւը աշխատասիրութիւննին ալ՝ անուննին ալ կը հրատարակեմք . որով աղդն ալ կ'իմանայ թէ ովկ կան որ աղդիս մէջ գիտութեան լուսը վառ պահելու ասկէց եռքը միջոց պիտի ըլլան :

Ընորհազարդ Յուլսէվ վարդապետէն շնորհակալ
էմք որ իր փոխանորդութեան ժամանակը ջանք ը-
րեր , այսովէս օգտակար բանի մը սկզբնաւորութի-
րքէր է . և այսքան առաջդացեր և պատունէրը տես-
նուեր է նէ՝ խելլընիս կը կտրէ որ ասկէց եաբը օրէ-
օր առաջ կ'երթայ և կը ծաղկի . և Վրանչու վիճա-
կին քաղաքները և գեղերը աղէկ ուսումնական մար-
դիկ պիտի ունենան , այս վանքէս ելած աշակերտո-
ներուն ջանացողութեամբը : Ուստի մենք ալ քա-
նի մը բան խոնարհաբար կ'առաջարկեմք նոյն մե-
ծահուչակ վանից միաբանութեանը , որպան որ իրենց
նպատակին հասնելու անվլուկ ձամբայ կ'երեւնայ
մեղի , ուրիշ ազգաց վանական ուսմոնց կարգին
հետ բաղդատելով : Եւ հս ինչ չոր կը գրեմք նէ
իրբեւ վճռական խօսք մը չի բունուի . խորհրդա-
ծութեան և քննութեան նիւթ մը տալու մոտք է
մեր գրածը :

Վանական ուսմանց առաջին և գլուխորն է ե-
կեղեցական հնագիտութիւնն . և ասոր համար հար-
կաւոր բան մը կը ճանաչեմք՝ դրասունը ձեռագիր
գիրքերով ճախացընելը . քանիզ եկեղեցական հին
բաները՝ հին հեղինակներու գիրքերէն կը հասկը-
զնն : Ամեն աղքաց մէջ վանքերը մուաւրական գան-
ձարան են և պիտի ըլլոն . սովորական բան մը եղած
է ըսելը՝ որ այս ինչ գիրքը այս ինչ վանքին գրա-
տունէն գըտնուեցաւ : Վելի աղէկ կը սեպեմք
մէկ վանքի մը որ տպարան մը պահելու համար
ծախք ընելու ըստակը՝ հին ձեռագիրներ գտնելու
և ծախու առնելու կամ օրինակել տալու խարձէ .
Քանի թէ տպարան ունենայ , և ասկէց առաջ քսան
անգամ տպուած գիրքի մը քսան և մէկերորդ ար-
դագրութիւնը հանէ : Հաղուադիւտ գիրքեր գը-
րաստանը մէջ պատրաստ ունենալէն եաբը՝ անոնք
երբ և որ տեղ ուղիղ նէ կրնայ տպիկի :

Վզգիս համակուտան վիճակին նայելով՝ վանքերու դպրատաւններուն մէջ պիտանի ըլլալու երկու ուռամունք ալ կայ . որ քանի մը պատճառներու համար՝ քաղաքներու դպրատանց մէջ չեն կրնար ըլլալ . և ասոնք են ֆիլիքա և սիմիքա ըստուած գիտութիւնները : Իրաւ առոնք անմիջապէս վանքի մը հետ համեմատութիւն չունին , որ եկեղեցական ուռումանդ տեղ

պիտի ըլլայ : բայց անանկ վանական դպրատան մը ,
որուն աշակերտները եկեղեցական ըլլալու չեն սպար-
տաւորիր , շատ աղջկ կը յարմարին : Ձիկլիքական
դիտութեան պէտք եղած փորձերուն համար գոր-
ծիքներ պէտք են , որ հասարակ դպրատունները ըս-
տանալու կարողութիւն չունին . պահելու տեղ չու-
նին . և փորձերը լնելու յարմար միջոց չունին : ( )
Դուռուն ալ շատ է . որովհետեւ գիտութիւն ըլլա-
էն զատ՝ արուեստներ ալ կը ծագին ասկէց : Այսր
պէս է ժիմքայն ալ . որ վերցիշեալ բաններէն զատ՝ ա-
ւանձին գործարանի մըն ալ կարօտ է :

Ո՞էկ անդամ մը ասանել բաներուն հիմնարկու-
թեանը ծախք կ'ըլլայ . բայց անկէց ետքը աշակերտ-
ները այս գիտութիւններուս մէջ կրթըլլված օդ-
ուսկար բաներ սորովելէն զատ՝ աղջկ տնտեսութիւն
ոլլայ նէ վանքին և գպրատանը շահ ալ կ'ըլլայ : Եէմ
յէստանի և Խգալիայի վանքերուն մէջ կը շնորհի
ըստալսոյն և լիրեակը . և Եւրոպայի մէջ շատ գիւ-
տեր գտնուեցան , որոնց հեղինակները վանական
կրօնաւորներ են :

Վլսաւոր հետեւելու և սորվելու գիտութիւնն
երտւն մէկն աշերկագործութիւնն է , որ ֆիզի-
քական և քիմիքական կանոններու և ակդըունքնե-
ռու վրայ հիմնած գիտութիւնն մըն է : Ա անքին գլու-
խատան աշակերտները գեղացիներու տղայք են . ը-
սէլ է որ՝ պղստիկուց խելքնին պառկած է երկրագոր-
ծութեան . ուստի գիտութիւնը սորվելու շատ
բարութիւնն ունին : Փարձեր ընելու համար աշ-
խակըր ընդարձակ այդիներ և պարտէ զներ և արտ և
ննտառ ունի . և աշակերտները այս գիտութիւնու-
որվելու պատճառաւ այս գետինները կը բանեցը-
սնին . որ վանկընն համար անօգուտ բան չէ . և ան-
էց ետքը այն տղան գեղը երթարով անձամք երկ-
ագործութիւնն ընէ աշնէ ուրիշներուն սորվեցը-
նէլով և խրստ տալով իր հայրենիքը կրնայ հարլո-
ւայրնել :

Զեմքը ըսեր որ այս բաներս հիմակուց պէտք է
ր նյոն վանքին կամ ուրիշ վանքերու գործուանց
մէջ գրուին, միայն սա՞ ըսել կ'աւզեմք որ, թէ որ այս
տաճ գիտութիւններուու ուստանեքը վանքերու մէջ
բլաս նէ՝ ուրիշ տեղեր չի կրնալ բլաս՝ ազգերնիս
ց պիտանի գիտութիւններէս և ասոնցմէ ծագե-
ռու օգուաներէն դուրի կը մնայ:

— Ասմաթիսյի գպրատան քննութեանը վրայ օ-
ագրաց 31 թուշյն մէջ աեղեկութիւն առւինք :
Տոր վրայ՝ ժուռակալ առ հնարան ինօթ պատուական օ-

բագիրը՝ նյն պատմութիւնը ըստ ամենայի մեր գր-
քածին նման կրկնելէն առաջ՝ ընդհանուր խորհըր-
դածութիւններ կ'ընէ, որ մեզի ալ պատշաճ երե-
ւեցաւ այն կրտորը հոս թարգմանելլ:

“Ամէն կրթեալ աղքէեր հոգ և ճարտարութիւնն
բանեցուցած են, որը քիչ, որը շատ . որպէս զի
դպրատուններու միջոցով տղայքնին կրթուին և
բան սորվին . և քաղաքական կրթութիւնը որպան
ծաղկեալ է նէ՝ ընդհանրապէս դպրատուններին ալ
այնքան շատ և բազմատեսակ կ'ըլլան : Իսյց ամէն
աղք միտպէս հասկցած չեն որ՝ ընկերութեան ա-
մէն աստիճաններու մէջ կրթութիւնը տարածելու
համար բառակ խարձելը յոյանապէս հարկաւոր բան
մըն է : Յառաջադիմութեան այս ճամբաւու մէջ ա-
ռաջ երթալու սկսողները և շատ ճամբայ առնողնե-
րը՝ եւրապացիններէն ալամանները և աւտրիացիննե-
րը և զուխցիցիններն են : Իրուսիայի մէջ՝ 7 հոգե-
ին մէկը դպրատուննէ ելած կը գտնէմք . Վուրդէմ մ-
պէրկի մէջ 6 էն մէկը . Պատէի մէջ՝ 5 էն մէկը . Վ-
ուսզրիայի մէջ 10 էն մէկը . Օսւիցցէրի մէջ յա-
ռաջադիմութիւնն ալ այս համեմատութեամբ է .

և մանաւանդ՝ Չուռակի գաւառին բնակիչներուն
4 էն մէկը, և Ա օտ գաւառին բնակիչներուն 5 էն
մէկը գպրասանն մէջ կրթուած էն : Ինկերութեանց
գլխաւոր բարյական ուժը՝ կրօնասեր և ըւսաւոր-
եալ և կրթեալ մարդոց վրայ է : Հշ այս բարյականն
ուժէն առաջ կուգայ մէկ վիճակի կամ աստիճանի
մը ազգային յառաջադիմութիւնը, և իրեն քաջա-
քական կրթութեան մէջ առաջ երթալու յցուը :
Հշ ասանկ մարդոց պակասը լցոլնողը գպրասուն-
նեօնն էն :

“Ավեանք լսել որ՝ աշխարհքիո մէջ շատ դըպրաւ տուն աւնեցաղ ազգերուն մէկը տաճկի լներն են. բայց աղջ կրթելու համար միայն տեղ շննելու և շատ անգ անինաս բաւ ական էլ. Ըստեալթեան

շատ առջ ուստամբը բաւակաս չէ : Ապրիլութեամ
գլուխ եղաղներուն պէտք է դպրաստուներուն որ-
պիսութեանը վրայ հոգ տանիլաւաւելապէս : Երկ-
բայութիւն չիկայ որ տաճկաց երկրին մէջ դպրա-
տունները շատ էին . այլ տեսակնին շատ չէր . և այն
աւզեղերը եղած կրթութիւնը՝ հինցած և խսդիանված
ոճերուն պակասութիւնը ունէր : Աչ շատ և ոչ
բարձրագոյն գիտութիւններ սորվիլ կ'ըլլար հոն .
որպէս վի Եւրոպայի ուրիշ գաւառներուն կրթու-
թեանը նման ըլլայ :

« Պատուանակը լըլըմը Տարգումութիւնը զ վա-
խառ Ինքնակալին և անոր նախարարներուն ալ աղ-
ելելու էր . որ շատ մեծ հոգ ունին ազգին մտաւո-
րական յատաջադիմութեանը վրայ . և ասանկ յա-
տաջադիմութեան մոքալէր որ պետութեան գլու-
խը եղաղ Ինքնակալը հրաման ըրաւ , որ առանց ժա-
մանակ անցընելու՝ ուսման կերպին վրայօր մէկ նոր
բարեկարգութիւն մը ընեն . հետեւաբար՝ բարձ-
րադյն ուսմանց գործատուններու հիմնարկութի-
ւեր ըլլայ , Աշւագոյի գործատուններուն կերպալը .
որոնց աղէկութեանը խելքը վկայելէն զատ՝ փորձն
ալ վկայութիւն տուած է : Ինքնակալը ամենեւին
իրարէն չի հաներ , որ պետութեան գլուխի ըլլալը-
լը կայսերութեան երկիրները բնակող ամէն ազգաց
ընտապէս պաշտամն է , թէ և ամէն ազգ մէկ մէկ
առարբեր կերպալ Վասուծայ երկրպագութիւն կ'ը-
նեն : Քանի տէրութեան երկրին մէջ հաստատ-
ուած գործատուններէն առաջ գալու աղէկութեա-
նը և քաջալերութեանը ամէնքն ալ մասնակից ըլլա-
լու են : Ըստ պարագայներու մէջ վէհափառ Ինք-
նակալը յայտնի ցրցուցած է , որ եվլէօք իր մըտքին
մէջ գրած մեծամեծ բաներուն մէկը այս է : Վոր
իրայ մէր ունեցած բաղմաթիւ ապացոյցներուն մէ-
լին ալ Ասմաթիայի հայոց գործատան քննութիւնն
է . որ եղաւ յունվարի 31 ին (19 ին) . և մէնք հս-
ոնոր պատմութիւնոր պիտի բնեմը » :

Այս ըսելցու եաբը կ'ըսկսի Սամաթիայի դպրաւանն քննեաւթիւնը պատմել, և գիտելը արժանի աանը այս է որ՝ նցն խկ մեծազօր Խնդիակալին բարձր հրամանաւն էր, որ բարձրապատիւ և իմաստուն մարդիկ, աշբառթեան բժշկութեամբ, լեզուագիտ փաշամբ, հասարակոց կրթութեան խորհրդագոյն անդամներէն անուանի գիտուն մը, և արձրագոյն գրան առաջին թարգման մը, այս հանեւէսիս գանուեցան : Քաէ որ Սամաթիա ասոնց աեւսելը արժանաւոր դպրատառուն մը գանուած չըլլար նէ՝ ասոնք Սամաթիայի կողմը երթալը ուրիշ զատճառ մը պիտի չունենային :

Ո՞ւծազօք Խնդրակալին կամացը համաձայն մեր
սղգնն ալ ուսման սէր ցուցընելալը՝ տէրութեան
սիրելի եղած է . որ ուրիշ ասեն միայն հաւա-
սարմաւթեան համար սիրելի եղած էինք : Հիմա
սէրութեան սիրյն տրժանառոր ըլլալու աղջկու-
թիւննիս երկուք եղաւ : Ծայց երկպորդս ալ որ
ուսման սէրը , առաջնին հետ կապուեցաւ .
սէրութեան հաւատարիմ ծառայութիւն ընե-
ը՝ տէրութեան բարեսէր կամացը համեմատ

շարժիվ է : Հիմա տէրութիւնը կը խնդրէ որ՝ իր
հովանաւորութեանը տակը եղող ազդաց մէջ ան-
կիրթ ազդ չի մնայ : Ո՞նք թէ որ կրթութեան այս-
քան սկզբնաւորութիւն ընելէն եաբք շուտով մը
հոգնիմք և սկսածնիս անկատար ձգեմք նէ՝ տէրու-
թեան հպատակներուն մէջ ամէնէն գէշը և անար-
գը պիտի սեպլիմք . բնաւ կրթութեան ճամբայ չի
մանող ազդերէն ալ վար պիտի ըլլամք . քանզի անոնք
այս ճամբան մտած ըլլալով՝ յստ կայ որ օր մը չէ նէ
օր մը կը մըտնեն : Ո՞նք ետ մնամք նէ՝ այս յստն ալ
ըլլար . մանաւանդ՝ անկից եաբք նորէն սկսելու ըլ-
լամք ալ նէ՝ կասկած կ'ըլլայ թէ նորէն կը ձգեմք :
Իսկ այս կողմէն վատահութիւն ունիմք, որ այս
ճամբան մանողը թէպէտ երբեմ արգելը գտնելով
կը դադարի, բայց ետ չի դառնար :

— Յիշեալ դպրոցի բննութեան օրը զանազան լեզուէ խօսուած ձառերուն օրինակը :

“Պատրիառտ-լվ պարեանեն շշելը-լիւ-լը և ուսումնական բարեկամ Տէտրոյ ներկայութիւն-ը պեսնելը ուրախ ուրախ-լիւ-լը վլյօն ինաւոր ծագքիւ բարերար Խշանենքը վլհատաւ այսեւ-լը-լիւ-լը իմ երախագետ վլյօն իւ զըրացընէ ։ Բայց ա-ան որ իրենց առջին արժանի պարուով և գով-լիւ-լը չ պիտի կիսամ ներկայանալ ։ Օ պարմանալ է ինչի չու բարեբառութու-լիւ-լու Հայոց աղք, որ առ իւ լուսութեամբ ի սիւճանէ անդի գրաւեր և առ Օքանդարութիւ սիրով և գորով, և նորին Ո կհափառութեան մասնաւոր ինամանելը վլյօն-լը կը վայելը ։ Եթէ իւ կարծե՞ն, որ այս անհամար բարեբառութեանց արժանաւոր սրբի՞նք մի ունին, կամ առ պիրաներ ծառայութիւնը և հարալուր հաւասարութիւնը են, ո՞չ աղասին առ պարպատին են ապուրանք են ապունք . Թայն առ թագաւորութիւ սրպին աւըլը և գլութեան է, որ չեղով արդոյ և պարպատին կը համարի, և իւ պիրոյն ինամայցը չեղով նպաստակ ու-լուր է ։ Դուռն առ պիրալը մի բարձր ճը, որուն վայ երբ իւ մարտասէր գլութեան յօշը կիշխայ, և արդգաւինաժայ և ինամաը կը ծագէ, այն ապէնը առ կարող-լիւ-նենելը կը պարզեցէրն ։ ո՞ւ եր առաջ առ դպրոցական պայմանագիւնը ։ ո՞ւ եր առ ուսումնական բարեկամ իւ աման իւ ամանը ըստիւ ։ ո՞ւ եր առ ուսումնական պարզաբերութիւնը ։ ըստիւ իւ բարձր իւ հարուց-լիւ-ան ինամանի օրինակը և իւ բարեկամանի կամացը օգնականութիւնը արեւու պիւ չեղով ներգրածեց, լինեաւ լուսութիւննելը արթիստան . և ապունք ամենաը առ վայ պարզեցէր պէսը . իւ յոյն վլհատաւ և առաջապահիր Արքայի մը Սուլան Արքայիւ մէջի իւ աման . յա-էծ յա-էծ պատինական հասպատուն իսցիւ ա-լու Ալ օմանեան թագաւորութեանն, ըստ հովանեսաւ ա-մանէլ աշոյն բարձրեւը, ամէն :